Eduskunnan lakivaliokunnalle

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt minulta lausuntoa kansalaisaloitteesta **KAA 3/2015 vp** lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistusasteikon koventamisesta ja lakialoitteesta **LA 21/2015 vp** laiksi rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamisesta. Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavaa:

Kansalaisaloitteessa vaaditaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön törkeän tekomuodon (RL 20:7) rangaistusminimin nostamista kahteen vuoteen. Lakialoitteessa esitetään samaa. Nykyisin (L:ssa 540/2011) minimi on yksi vuosi. Kansalaisaloitteen ja lakialoitteen tavoitteena tältä osin on, että käytännössä ei olisi enää mahdollista tuomita kyseisistä rikoksista ehdollista vankeutta. Aloitteilla on haluttu korostaa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten paheksuttavuutta sekä lasten perus- ja ihmisoikeuksien ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojan parantamistarvetta.

Kansalaisaloitteen 2 kohdassa on lisäksi vaadittu siinä mainittujen seksuaalirikosten ja niitä lähellä olevien rikosten minimirangaistusten nostamista neljään kuukauteen vankeutta. Tällaisia rikoksia ovat seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (RL 20:8 a), lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin (RL 20:8 b), sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen (RL 20:8 c), sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito (RL 17:19).

Kansalaisaloitteen tarkoituksena näiltä osin on, että mainituista rikoksista tuomituille tulisi aina merkistä rikosrekisteriin.

Törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä (RL 20:7) koskeva rangaistusasteikko on varsin laaja, vankeutta yhdestä vuodesta kymmeneen vuoteen. Muiden törkeitä rikoksia koskevien rangaistussäännösten tapaan pykälään sisältyy kokonaisarvostelulauseke. Se tarkoittaa, että pykälässä erikseen luetellut seikat eivät välttämättä tee rikoksesta törkeää, vaan rikoksen on oltava tuomioistuimen harkinnan mukaan myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Huolimatta rangaistusminimin mahdollisesta korottamisesta kahteen vuoteen tuomioistuimille jäisi edelleen tosiasiallinen mahdollisuus jatkaa nykyistä rangaistuskäytäntöään. Tarkoitan sitä, että mikäli tuomioistuin pitäisi vähintään kahden vuoden vankeusrangaistusta tapauksessa liian ankarana, se voisi päätyä kokonaisharkinnassaan katsomaan, ettei teko ole törkeä, ja tuomita tekijän perustunnusmerkistön eli RL 20:6:n nojalla, jolloin vankeusrangaistus on tuomittavissa ehdollisena. RL 20:6:n rangaistusasteikko on vankeutta 4 kk – 4 v.

Lisäksi on huomattava, että myös tasan kahden vuoden mittainen vankeusrangaistus, jollaista aloitteissa on vaadittu/esitetty minimirangaistukseksi, on RL 6:9:n mukaan mahdollista tuomita ehdollisena. Kaksi vuotta on samalla ankarin rangaistus, joka voidaan tuomita ehdollisena, ja käytännössä tällaisia tuomioita annetaan varsin harvoin. Lakialoitteessa on kuitenkin mainittu esimerkkinä kahden vuoden mittainen ehdollinen tuomio törkeästä lapseen kohdistuneesta seksuaalirikoksesta.

Rikoksesta tuomitaan harvoin aivan minimirangaistusta, ja jos minimi olisi RL 20:7:ssä kaksi vuotta, olisi äärimmäisen epätodennäköistä, että törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä enää tuomittaisiin ehdollista vankeusrangaistusta. Mutta kuten sanottu, tuomioistuimet voisivat tosiasiassa säädellä tulkintaansa tavallisen ja törkeän rikoksen rajanvedosta ja niin halutessaan jatkaa nykyistä rangaistuslinjaansa. Viimeksi sanotusta huolimatta uskon, että rangaistusminimin nostamisella kahteen vuoteen olisi haluttua vaikutusta merkittävässä määrin. Se olisi lainsäätäjältä selvä signaali, jollaisia tuomioistuimet eivät yleensä jätä huomiotta. Kun otetaan huomioon kyseisen rikoksen laatu ja sen vahingollisuus lapsen kehitykselle, olen kansalaisaloitteen ja lakialoitteen kannalla eli katson, että ehdollinen vankeusrangaistus ei voi olla riittävä. Ero ehdollisen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen välillä on ää-

rimmäisen suuri, silloinkin kun ehdolliseen liitetään oheisrangaistuksena sakkoa tai yhdyskuntapalvelua. Ehdollinen vankeusrangaistus törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on kerta kaikkiaan liian lievä rangaistus. RL 40:7:n nykyinen laaja rangaistusasteikko antaisi tuomioistuimille täydet mahdollisuudet oikeustajua tyydyttävään rangaistuskäytäntöön, mutta näin ei kaikilta osin ole tapahtunut. Suurin moite on siis kohdistettavissa tuomioistuimiin, ei niinkään lakiin. Mutta sanotusta syystä pidän lain muuttamista kansalaisaloitteessa vaaditulla ja lakialoitteessa esitetyllä tavalla perusteltuna ja tarpeellisena.

Ei kuitenkaan ole syytä odottaa liikoja ehdottomalta vankeustuomiolta siinä suhteessa, että se ”parantaisi” rikoksentekijän. Vankeinhoidossa on tosin käytössä terapeuttisia ohjelmia, joilla voidaan vaikuttaa tietynlaisiin rikollisiin taipumuksiin. Mutta olennaisena pidän myös sitä, että rikoksen uhri ja hänen läheisensä kokevat rikoksentekijän saavan riittävän rangaistuksen. Sillä kokemuksella on rikoksen traumaattisia seuraamuksia lieventävä vaikutus.

Ehdottomien vankeusrangaistusten käytön lisääminen merkitsee tietysti lisäkustannuksia yhteiskunnalle. Mutta oikeusturva maksaa ja siitä on oltava valmiita maksamaan – ja käytän oikeusturva-termiä yleisestä käytännöstä poiketen tarkoittamaan nimenomaan rikoksen uhrille annettavaa oikeussuojaa.

Kansalaisaloitteen 2 kohdassa mainituissa muissa kuin törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevissa rikossäännöksissä rangaistusasteikot ovat sakosta yhteen tai kahteen vuoteen vankeutta. Kansalaisaloitteessa on vaadittu vain minimin nostamista neljäksi kuukaudeksi vankeutta, mikä siis merkitsisi sakkovaihtoehdon poistamista näistä rikoksista.

Rikoslain kokonaisuudistusta toteutettaessa – jonka ensimmäinen vaihe tuli voimaan 1.1.1991 – pyrkimyksenä oli, että erilaisia rangaistusasteikkoja olisi vain suhteellisen vähäinen määrä. Kuluneiden vuosien aikana on osittaisuudistusten yhteydessä säädetty monia alkuperäisestä ajatuksesta poikkeavia asteikkoja, mutta poikkeamisissa olisi silti mielestäni edelleen syytä pidättyvyyteen. Kansalaisaloitteen mukaisista asteikoista ainakin 4 kk – 1 vuosi vankeutta olisi nähdäkseni kokonaan uuden tyyppinen ja itse asiassa varsin erikoislaatuinen.

Kansalaisaloitteen tavoitteena on kyseessä olevien rikosten osalta siis ollut, että tuomiosta tulisi merkintä rikosrekisteriin. Rekisterimerkinnän tarpeellisuutta aloitteessa on perusteltu

sillä, että muutoin kyseisiin rikoksiin syyllistyneitä henkilöitä voi ”puhtain paperein” hakeutua työskentelemään lasten parissa esimerkiksi päiväkoteihin, kouluihin, kerhoihin ja leiriohjaajiksi.

Kansalaisaloitteessa esille tuotu huoli on periaatteessa perusteltu. Mutta on otettava huomioon, että vaikka sakkoja ei pääsääntöisesti merkitä rikosrekisteriin, rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa (L:ssa 149/2014) säädetään kuitenkin, että lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa (504/2002) tarkoitettua tehtävää varten annettavaan rikosrekisterin otteeseen merkitään tiedot mm. RL 17 luvun 18 ja 19 §:ssä sekä RL 20 luvussa tarkoitetuista rikoksista tuomituista sakoista, jotka on rekisteröity sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 46.1 §:ssä tarkoitettuun sakkorekisteriin. Kaikki kansalaisaloitteen 2 kohdassa mainituista rikoksista tuomitut sakkorangaistuksetkin merkitään siten rikosrekisteristä annettavaan otteeseen, jonka lasten kanssa työskentelemään hakeutuva joutuu esittämään. Näin ollen rangaistusasteikkojen muuttaminen aloitteessa esitetyllä tavalla on edellä sanotun lisäksi tarpeetonta. En siis kannata kansalaisaloitteen 2 kohdassa vaadittua lainmuutosta.

Helsingissä 18.2.2016

Pekka Viljanen

rikos- ja prosessioikeuden professori, OTT, VT